

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การใช้ผ้า นับเป็นความต้องการจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ เพื่อคุ้มครองป้องกันร่างกายของมนุษย์ ถึงแม้ว่ากาลต่อมาเมื่อสังคมมีการพัฒนาการขึ้น การใช้ผ้ามีใช้เป็นเพียงเครื่องนุ่งห่ม หากแต่เป็นมิติของสุนทรียภาพ มนุษย์ได้ลอกเลียนลวดลายสีล้นจากธรรมชาติลงบนพื้นผ้าโดยใช้วัสดุต่างๆจนก่อให้เกิดเอกลักษณ์ประจำเผ่า เช่น ลายขีดของอีสาน ลายน้ำไหลของชาวน่าน เป็นต้น มีใช้เพียงแต่บริบทของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพดังกล่าวที่ได้กลายมาเป็นส่วนปรุงแต่งลายผ้า หากแต่บริบททางความคิดและอุดมการณ์ก็ได้เข้ามามีบทบาทต่อลวดลายของผืนผ้า มีหน้าซ้ำยังก่อให้เกิดบทบาทของผ้าที่มีลวดลายต่างๆกันอีกด้วย ดังเช่น ลายขลุ่ยของผ้าไหมลือ ลายปู ลายปราสาท จะบอกมิติความเชื่อทางศาสนาและความเชื่อพื้นบ้าน นอกจากนั้นลวดลายบางชนิดจะต้องปรากฏในผ้าที่มีบทบาทชัดเจนและเหมาะสมเท่านั้น เช่น ลายปราสาท จะปรากฏในชุดและผ้าห่อคัมภีร์จะไปปรากฏที่อื่นย่อมไม่เหมาะสม เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีความเชื่อในเรื่องของสีผ้ามาแต่โบราณแล้ว ทั้งนี้มาจากความเชื่อถือเรื่อง เทวดาสีปดเคราะห์หรือแม่ซื้อทั้ง ๗ องค์ซึ่งแต่ละองค์ก็มีสีกายแตกต่างกันไป นั่นคือ สีประจำวันทั้ง ๗ นั่นเอง ด้วยความเชื่อว่าวันไหนควรใส่สีอะไรจึงจะเป็นมงคล และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาวะคับขันที่คนมีความกลัวต่อความเป็นความตาย จะยังมีความเคร่งครัดต่อการใช้สีผ้าและชนิดของผ้าเป็นพิเศษ และบางครั้งผ้าก็มีความสัมพันธ์กับเพศและกาลอาคม เช่นการลอดราวตากผ้าของผู้หญิงจะทำให้คาถาเสื่อม ดังนั้น เราจึงพบความเชื่อนี้ตกค้างอยู่ในบางชุมชน เช่น ชาวไทยใหญ่เขตอำเภอแม่อาว จะต้องเชยราวตากผ้าที่เป็นเสื้ออื่นๆและ ราวตากผ้าของผู้หญิงไว้ต่างหาก รวมถึงอ่างซักผ้าสำหรับซักเสื้อหรือผ้าผู้หญิงออกจากกัน ในตำนานจามเทวีวงศ์ก็ได้มีการกล่าวถึงพระนางจามเทวีได้ใช้เวทโศบายหลอกให้ขุนหลวงวิลังคะ ใช้ผ้าเป็นประจำวันเดือนของพระนางพันอาวุธจนศัตรูได้รับความพ่ายแพ้ในการชิงชัย เป็นต้น

ดังนั้นเราจะเห็นได้ว่าผ้าทอพื้นบ้านนั้นนับเป็นสัญลักษณ์ของวัฒนธรรมพื้นบ้านที่แสดงออกมาเป็นรูปธรรม ทำให้เข้าใจความคิดและอุดมการณ์ ตลอดจนวิถีชีวิตที่เป็นแบบแผนของคน ในท้องถิ่นหรือชนกลุ่มนั้นๆ

จากความสัมพันธ์ระหว่างผ้ากับวิถีชีวิตของผู้คนดังกล่าวมาแล้ว จึงเห็นได้ว่าการศึกษารื่องผ้าจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งถ้าได้ศึกษาเรื่องผ้าควบคู่ไปกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงของสังคมของชนชาติใดชนชาติหนึ่ง

ชาวม้งเป็นอีกชนเผ่าหนึ่งที่มีการผลิตผ้าขึ้นเพื่อใช้ในครัวเรือน และผ้าที่ผลิตขึ้นมานั้นมีลวดลาย ประณีตสวยงามเป็นที่สนใจของผู้พบเห็นเป็นอย่างมาก ในอดีตผู้หญิงม้งทุกคนจะได้รับการถ่ายทอดความรู้ ในการผลิตผ้าจากบรรพบุรุษ ซึ่งการผลิตผ้าของชาวเผ่าม้งจะมี 2 ลักษณะคือ การผลิตผ้าจากใยกล้วย และการ ทำผ้าให้เกิดลวดลาย ซึ่งมีกรรมวิธี หลายชนิดได้แก่ การเขียนลายเทียน การปักด้วยด้ายสีเป็นลายต่างๆ และการ นำเศษผ้าเล็กๆมาเย็บปะเป็นลายต่างๆ โดยลวดลายต่างๆที่ปรากฏอยู่บนผ้า ตลอดจนลักษณะของการ ใช้งานนั้นได้สะท้อนความรู้สึกรักใคร่ ความเชื่อและวัฒนธรรมต่างๆของชาวม้งได้เป็นอย่างดี

การศึกษาผ้าของชาวม้งจึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะผ้าปักของชาวม้งมี ลวดลายและสีสันที่สวยงามและสะดุดตา การศึกษาผ้าปักจะทำให้เราได้ทราบถึงกรรมวิธีการผลิต เทคนิค การปักลาย ลักษณะ ลวดลาย รวมไปถึงความเชื่อเกี่ยวกับความหมายของลวดลายหรือสัญลักษณ์ซึ่งเชื่อมโยง คำนิยาม หรือวิถีชีวิตของกลุ่มชน วัฒนธรรม พฤติกรรม ถึงแวดล้อม ซึ่งความรู้เหล่านี้ควรได้ศึกษาและ อนุรักษ์ไว้เพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมให้กับลูกหลานต่อไป

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาบทบาทของผ้าปักต่อวิถีชีวิตชาวม้งในชุมชนม้งหนองหอย ซึ่ง ตั้งอยู่ ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งตั้งอยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองมากนักอีกทั้งยังตั้งอยู่ ในเส้นทาง การท่องเที่ยวสายแม่ริม-สะเมิง ที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจหลายแห่ง อาทิ น้ำตกแม่สา ปางช้าง แม่ริม สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เป็นต้น โดยจะทำการศึกษาระบบการ ปักผ้า รวมทั้งศึกษาลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ ความหมายของลวดลาย ตลอดจนบทบาทของผ้าปักและ ความเชื่อที่สัมพันธ์กับวัตถุประสังค์ของผ้าต่างๆซึ่งจากการศึกษาจะทำให้ได้ข้อมูลเพื่อการอนุรักษ์วิธีการผลิต ลวดลายต่างๆ ตลอดจนความเชื่อดั้งเดิมในการผลิตผ้าและพัฒนาการผลิตผ้าเพื่อให้ลูกหลานชาวม้งได้สืบทอด ต่อไป

1.2. วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาบทบาทของผ้าปักที่มีต่อวิถีชีวิตประจำวันของชาวม้ง
- 2) เพื่อศึกษาบทบาทของผ้าปักที่มีต่อพิธีกรรมต่างๆของชาวม้ง
- 3) เพื่อศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงของผ้าในวิถีชีวิตชาวม้ง
- 4) เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการปักผ้าไปสู่เยาวชนรุ่นหลังต่อไป

1.3. ประโยชน์ที่ได้รับ

- 1) ทำให้ได้ทราบบทบาทของผ้าปักที่มีต่อวิถีชีวิตประจำวันของชาวม้ง
- 2) ทำให้ได้ทราบบทบาทของผ้าปักที่มีต่อพิธีกรรมต่างๆของชาวม้ง

- 3) ทำให้ได้ทราบกระบวนการเปลี่ยนแปลงของผ้าในวิถีชีวิตชาวม้ง
- 4) ได้แนวทางในการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการปักผ้าไปสู่เยาวชนรุ่นหลังต่อไป

1.4. ขอบเขตของการวิจัย

- 1) ขอบเขตด้านเนื้อหา
ศึกษาบทบาทของผ้าปักต่อวิถีชีวิตชาวม้งในแง่ของชีวิตประจำวันและในแง่ของพิธีกรรมต่างๆ
- 2) ขอบเขตด้านพื้นที่
การศึกษาครั้งนี้ครอบคลุมเขตพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย ต. แม่แรม อ. แม่ริม จ. เชียงใหม่
- 3) ขอบเขตด้านกลุ่มตัวอย่าง
การศึกษานี้จะศึกษาครอบคลุมชาวม้ง ที่อาศัยอยู่ในชุมชนม้งหนองหอย ต. แม่แรม อ. แม่ริม จ. เชียงใหม่

1.5. นิยามศัพท์

ผ้าปัก	หมายถึง	ผ้าปักของชาวม้ง ที่ใช้วิธีการปักด้วยมือ ทั้งแบบปักไขว้ และแบบปักทึบ
ชาวม้ง	หมายถึง	หมายถึงชาวม้งที่อาศัยอยู่ในชุมชนม้งหนองหอยเดิม ที่ต่อมาแบ่งเป็น บ้านหนองหอยเก่า และ บ้านหนองหอยใหม่

1.6. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลและเอกสารต่างๆที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี ตลอดจนเอกสารเกี่ยวกับผ้าของชาวม้ง จากแหล่งข้อมูลต่างๆเพื่อจะได้ทำการศึกษารายละเอียดของข้อมูลด้านต่างๆ ได้แก่

- ความเป็นมาของชาวม้ง
- ผ้าเขียนลายเทียนและผ้าปักของชาวม้ง
- ความเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมของชาวม้ง

สำหรับข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยใช้วิธีดังต่อไปนี้

ก. วิธีการสำรวจ (Survey Method) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานต่างๆเกี่ยวกับชุมชนในพื้นที่ๆทำการศึกษา เช่น จำนวนประชากร ชนเผ่าต่างๆในพื้นที่ อาชีพและความเป็นอยู่ของประชากรในพื้นที่

ข. วิธีการสังเกตการณ์ (Observation) การศึกษาครั้งนี้เป็นการสังเกตแบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Survey) ซึ่งอาศัยการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆกับชุมชนที่เข้าไปศึกษา เช่น

- การเข้าร่วมพิธีกรรมตามประเพณี เช่น วันขึ้นปีใหม่, งานแต่งงาน เป็นต้น
- การสังเกตการณ์และสัมภาษณ์บุคคลที่เป็นผู้รู้ของชุมชน
- เครื่องมือในการเก็บข้อมูลโดยวิธีนี้ ได้แก่ สมุดบันทึกข้อมูล, กล้องถ่ายรูป, กล้องวิดีโอ, และ เครื่องบันทึกเสียง

